

สำนักงานราชบัณฑิตยสภาเป็นส่วนราชการระดับกรม

ไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวง หรือทบวง

อยู่ในบังคับบัญชาของนายกรัฐมนตรี

ประวัติความเป็นมา

เมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๙ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ แห่งราชวงศ์จักรีได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ประกาศให้จัดตั้ง “ราชบัณฑิตยสภา” ขึ้น ทรงเห็นสมควรฟื้นฟูกิจการของ กรมราชบัณฑิตย ซึ่งมีมาแต่โบราณและเป็นตำแหน่งสำหรับทรงตั้งผู้มีความรู้ศาสตร์าคมไว้รับราชการ ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ สภาผู้แทนราษฎร ได้ถวายคำปรึกษาแก่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว สมควรจัดตั้งราชบัณฑิตยสถานให้มีสมาชิกผู้ประกอบด้วยคุณวิชา สมควรจะได้เลือกตั้งเป็นราชบัณฑิตในภายหน้าเพื่อกระทำการค้นคว้าหาความรู้นำมาเผยแพร่แก่ประชาชนและสร้างตำรับตำราให้แพร่หลายต่อไปจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตรา พระราชบัญญัติว่าด้วยราชบัณฑิตยสถาน ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ และให้ยกเลิกประกาศตั้งราชบัณฑิตยสภา ฉบับลงวันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๙

เริ่มแรกที่ตั้งราชบัณฑิตยสถานนั้น ยังไม่มีราชบัณฑิต มีแต่ภาคีสมาชิก ซึ่งจัดการประชุมครั้งแรกขึ้น ณ พระบรมมหาราชวัง เมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๗๗ ภายหลังมีการออกพระราชบัญญัติว่าด้วยราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๔๘๕ และมีพระบรมราชโองการแต่งตั้งราชบัณฑิตเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๘๕ จำนวน ๕๑ คน

งานสำคัญในช่วงแรกเกิดจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ การประกวดแต่งหนังสือสอนพระพุทธศาสนาแก่เด็กประจำปี ที่ราชบัณฑิตยสถานดำเนินการสืบเนื่องมาตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๗๗ จนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ ยังมีงานหลักอีก ๕ งาน ได้แก่ งานชำระพจนานุกรม ซึ่งเดิมคืองานชำระพจนานุกรมที่รับโอนจากกระทรวงธรรมการมาตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๗๗ งานสารานุกรม งานบัญญัติศัพท์ภาษาไทย งานอักษรานุกรม ภูมิศาสตร์ และงานจัดทำหลักเกณฑ์การถอดอักษรไทยเป็นอักษรโรมัน

ที่ทำการของราชบัณฑิตยสถานแรกเริ่มได้ใช้ตำหนักสมเด็จพระชินเบน ณ วังบางขุนพรหม ต่อมาย้ายไปอยู่ที่ตึกถาวรวัตถุ หรืออาคารหอสมุดวชิรญาณด้านทิศเหนือ ถนนหน้าพระธาตุ จนถึงพุทธศักราช ๒๕๓๑ จากนั้นย้ายไปใช้

อาคารราชวัลลภ ในพระบรมมหาราชวัง จนถึงพุทธศักราช ๒๕๔๙ ได้ย้ายมาอยู่ที่สนามเสือป่า เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร จนถึงปัจจุบัน

การดำเนินงานของราชบัณฑิตยสถาน แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนสภาราชบัณฑิตและส่วนข้าราชการประจำ สภาราชบัณฑิตทำหน้าที่วางนโยบายในการดำเนินงานด้านวิชาการ ประกอบด้วยกรรมการสภา ซึ่งเป็นราชบัณฑิต จาก ๓ สำนัก ได้แก่ สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง สำนักวิทยาศาสตร์ และสำนักศิลปกรรม มีนายกรัฐมนตรีเป็นนายกสภา อุนายกสภาราชบัณฑิตยสถานเป็นอุนายกสภา มีเลขาธิการราชบัณฑิตยสถานทำหน้าที่เลขานุการสภา และรองเลขาธิการราชบัณฑิตยสถานทำหน้าที่ผู้ช่วยเลขานุการสภา ส่วนข้าราชการประจำ มีเลขาธิการราชบัณฑิตยสถาน เป็นหัวหน้าส่วนราชการ และมีรองเลขาธิการราชบัณฑิตยสถาน ช่วยปฏิบัติราชการ กำกับดูแลการปฏิบัติงานด้านวิชาการและงานธุรการของสำนักงานเลขานุการกรม กองธรรมศาสตร์และการเมือง กองวิทยาศาสตร์ และกองศิลปกรรม รวมทั้งประสานการดำเนินงานกับทุกสำนัก

การดำเนินงานด้านวิชาการ ดำเนินงานในรูปของคณะกรรมการวิชาการ เพื่อจัดประชุมพิจารณาศัพท์บัญญัติศัพท์ จัดทำคำอธิบายศัพท์ในสาขาวิชาต่าง ๆ ตลอดจนกำหนดหลักเกณฑ์ทางภาษา แล้วนำผลงานซึ่งเป็นองค์ความรู้เผยแพร่สู่ประชาชนในช่องทางต่าง ๆ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้เข้าถึงความต้องการของประชาชนได้อย่างกว้างขวาง และมีการรับฟังความคิดเห็น เพื่อนำมาปรับปรุงการให้บริการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ราชบัณฑิตยสถานได้จัดทำโครงการเผยแพร่องค์ความรู้ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ และการอนุรักษ์และส่งเสริมภาษาไทยหลายโครงการ มีโครงการ รู้ รัก ภาษาไทยซึ่งเป็นโครงการสำคัญตามนโยบายของรัฐบาล, โครงการภาษาและวัฒนธรรมอาเซียน, โครงการนโยบายภาษาแห่งชาติ และมีการติดต่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสานงานกับองค์การปราชญ์และสถาบันทางวิชาการอื่น ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศอีกด้วย ราชบัณฑิตยสถานได้ดำเนินงานตามพันธกิจในการศึกษา ค้นคว้า วิจัย และบำรุงสรรพวิชาอย่างต่อเนื่อง ผลงานทางวิชาการของราชบัณฑิตยสถานซึ่งเป็นที่รู้จักและใช้เป็นแหล่งอ้างอิงและเป็นมาตรฐานในการเขียนหนังสือไทย ทั้งหนังสือราชการและในการศึกษาเล่าเรียน ให้เป็นระเบียบเดียวกัน คือ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน

ในปี ๒๕๕๖ ราชบัณฑิตยสภาโดยสภาราชบัณฑิตเห็นเป็นการสมควรเปลี่ยนชื่อ “ราชบัณฑิตยสถาน” เป็น “ราชบัณฑิตยสภา” อันเป็นชื่อเดิมที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสถาปนาขึ้นเมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๙ เพื่อเฉลิมพระเกียรติในโอกาส ๑๒๐ ปี พระบรมราชสมภพ รวมทั้งปรับปรุงอำนาจหน้าที่และการบริหารงานวิชาการของราชบัณฑิตยสภาให้แพร่หลายแก่วงวิชาการของประเทศและประชาชนทั่วไปมากขึ้น ประกอบกับให้มีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการสมาชิกราชบัณฑิตยสภาเพื่อเป็นประโยชน์แก่สมาชิกราชบัณฑิตยสภา และกำหนดให้รายได้ที่ราชบัณฑิตยสภาได้รับจากการบริหารทางด้านวิชาการและการจัดการศึกษาอบรมสามารถนำไปจ่ายในการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของสำนักงานราชบัณฑิตยสภาโดยไม่ต้องนำส่งคลังเป็นรายได้แผ่นดิน เพื่อให้มีความคล่องตัวในการบริหารงานวิชาการมากขึ้น

ในปี ๒๕๕๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่าเป็นการสมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยราชบัณฑิตยสถาน และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตราพระราชบัญญัติราชบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๕๘ ซึ่งได้ประกาศลงในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๒ ตอนที่ ๑๐ ก ลงวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘ และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๘ เป็นต้นไป ชื่อหน่วยงาน “ราชบัณฑิตยสถาน” จึงเปลี่ยนเป็น “สำนักงานราชบัณฑิตยสภา” และ “สภาราชบัณฑิต” จึงเปลี่ยนเป็น “ราชบัณฑิตยสภา”

มาตรา ๖ ของพระราชบัญญัติราชบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๕๘ ระบุว่าราชบัณฑิตยสภาเป็นสถานที่บำรุงสรรพวิชา ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสถาปนาขึ้น มีวัตถุประสงค์ที่จะค้นคว้าและวิจัยเพื่อเผยแพร่ส่งเสริมแลกเปลี่ยนความรู้ พัฒนา อนุรักษ์ และให้บริการทางวิชาการให้เป็นคุณประโยชน์แก่ประเทศและประชาชน มาตรา ๑๒ ราชบัณฑิตยสภามีสมาชิก ๓ ประเภท คือ ๑. ภาคีสมาชิก ๒. ราชบัณฑิต ๓. ราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์ และมาตรา ๒๔ ของพระราชบัญญัติฉบับนี้ให้มีสภาขึ้นในสำนักงานราชบัณฑิตยสภา เรียกว่า “ราชบัณฑิตยสภา” ประกอบด้วยนายกราชบัณฑิตยสภา เป็นนายกสภา อุปนายกราชบัณฑิตยสภา ๒ คน เป็นอุปนายกสภา ราชบัณฑิตทุกคนเป็นกรรมการสภา โดยมีเลขาธิการราชบัณฑิตยสภาทำหน้าที่เลขานุการสภา และรองเลขาธิการราชบัณฑิตยสภาทำหน้าที่ผู้ช่วยเลขานุการสภา

ในส่วนสำนักงานราชบัณฑิตยสภานั้นเป็นส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่น มีฐานะเป็นกรมไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวง หรือทบวง ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งมีอำนาจหน้าที่สำคัญหลายประการ เช่น ค้นคว้า วิจัย บำรุงสรรพวิชา แล้วนำผลงานที่ได้สร้างสรรค์ออกเผยแพร่ให้เป็นคุณประโยชน์แก่

ประเทศและประชาชนการดำเนินงานเกี่ยวกับการทำพจนานุกรม สารานุกรม อักษรานุกรม อนุกรมวิธาน การบัญญัติศัพท์วิชาการสาขาต่าง ๆ รวมทั้งการจัดทำพจนานุกรมศัพท์วิชาการภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทยและงานวิชาการอื่น ๆ ทั้งกำหนดหลักเกณฑ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับการใช้ภาษาไทย การอนุรักษ์ภาษาไทย มิให้แปรเปลี่ยนไปในทางที่เสื่อม การส่งเสริมภาษาไทยซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาติให้ปรากฏเด่นชัดยิ่งขึ้น

ส่วนราชบัณฑิตยสถานมีอำนาจหน้าที่วางนโยบายการดำเนินงานด้านวิชาการตามอำนาจหน้าที่ของสำนักงานราชบัณฑิตยสภา พิจารณาให้ความเห็นชอบในการออกข้อบังคับ และระเบียบเกี่ยวกับการดำเนินงานของราชบัณฑิตยสภา เลื่อนนายกราชบัณฑิตยสภา อุปนายกราชบัณฑิตยสภา รวมทั้งมีมติให้ความเห็นชอบในการเสนอแต่งตั้งราชบัณฑิตและราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์

นับตั้งแต่วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๘ หน่วยงาน “ราชบัณฑิตยสถาน” ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “สำนักงานราชบัณฑิตยสภา” และ “สภาราชบัณฑิต” เปลี่ยนชื่อเป็น “ราชบัณฑิตยสภา” แต่การดำเนินงานทางด้านวิชาการและการนำผลงานให้บริการเผยแพร่สู่ประชาชนยังดำเนินต่อไป พร้อมการพัฒนาให้ตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็วยิ่งขึ้น นอกเหนือจากการผลิตหนังสือวิชาการในศาสตร์สาขาต่าง ๆ การผลิตรายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ การจัดทำซีดี ดีวีดี เผยแพร่ความรู้ การจัดสื่อการเรียนรู้รูปแบบ e-learning ฯลฯ แล้ว ในปี ๒๕๕๘ สำนักงานราชบัณฑิตยสภาได้มีการนำหนังสือเล่มที่ประชาชนมีความต้องการนำไปใช้เป็นอย่างมากมาพัฒนาความสามารถในการนำไปใช้โดยได้จ้างศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ หรือเนคเทค (NECTEC) ให้จัดทำโปรแกรมประยุกต์หรือแอปพลิเคชัน พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ และอ่านอย่างไรและเขียนอย่างไร ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ซึ่งสามารถใช้งานบนโทรศัพท์เคลื่อนที่แบบสมาร์ทโฟน ทั้งสำนักงานราชบัณฑิตยสภาและเนคเทคได้มีข้อตกลงความร่วมมือที่จะนำผลผลิตทางวิชาการอื่น ๆ มาจัดทำแอปพลิเคชันต่อไปด้วย นอกจากนี้ สำนักงานราชบัณฑิตยสภาได้เพิ่มประสิทธิภาพและส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาไทยแก่ผู้พิการ เช่น การจัดทำหนังสือพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน และอ่านอย่างไรและเขียนอย่างไร ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เป็นฉบับอักษรเบรลล์ เพื่อผู้พิการทางการเห็น ทั้งมีการจัดฝึกอบรมการอ่านออกเสียงภาษาไทยที่ถูกต้องแก่เพื่อนคนตาบอดและครูผู้สอนคนตาบอดเพื่อส่งเสริมให้ผู้พิการทางสายตาและคนตาบอดได้เรียนรู้การอ่านออกเสียงภาษาไทยอย่างถูกต้องได้อย่างเท่าเทียมกับผู้อื่น

นอกจากนี้ สำนักงานราชบัณฑิตยสภายังมีโครงการจัดทำฐานข้อมูลคำในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน การส่งเสริมการอนุรักษ์ภาษาถิ่นและภูมิปัญญาถิ่นในทุกภาคของประเทศ โดยได้จัดทำองค์ความรู้เกี่ยวกับภาษาถิ่น

ภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคใต้ และนำเผยแพร่ทั้งจัดพิมพ์เป็นหนังสือ ผลิตรายการวิทยุ การจัดกิจกรรมประกวดนักเรียนให้เล่าเรื่องความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนโดยใช้ภาษาถิ่น

หน้าที่ภารกิจและบทบาทสำคัญของสำนักงานราชบัณฑิตยสภา อันได้แก่ การสร้างองค์ความรู้ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ การกำหนดมาตรฐานการใช้ภาษาไทย และการเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการทางวิชาการแก่ประชาชน ได้ดำเนินการและพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลา ๙๐ ปี แห่งการสถาปนาราชบัณฑิตยสภา นับตั้งแต่วันที่ ๑๙ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๖๙ จนถึงปัจจุบัน